

Gamtotvarkos planavimas. Esama situacija

Nerijus Žitkevičius, VSTT MAC

2019-10-02

Gamtotvarkos planas – strateginio planavimo dokumentas

- AM įsakymu 2004 m. gruodžio 14 d. Nr. D1-645 patvirtinamas reikalavimų gamtotvarkos plano turiniui aprašas.
- AM įsakymu 2011 m. rugsėjo 6 d. Nr. D1-684 atlikti pakeitimai. Vienas iš svarbiausių - papildyta Gamtotvarkos plano peržiūros ataskaitos forma.
- AM ministro patvirtinti 109 gamtotvarkos planai.
- VSTT direktoriaus patvirtintos 2 tikslinės programos
- Esant trūkumui patvirtintų gamtotvarkos planų, rengiamos tvarkymo programos (VSTT direktoriaus patvirtintos 34 tvarkymo programos).
- -----
- Rūšių apsaugos planai, Saugomų rūšių veiksmų planai nėra strateginio planavimo dokumentai, analizuoja tik vienos rūšies problematiką visoje šalyje, konkrečioje teritorijoje siūlo apsaugos priemones (44 rūšių apsaugos planai, 204 saugomų rūšių veiksmų planai, 180 gausos reguliavimo veiksmų planų (invazinėms rūšims))

2018 m. vykdytos apklausos apie gamtotvarkos planavimo procesą esminės pastabos, siūlymai (apklaustos STD, kitos organizacijos).

Trūkumai (I):

- **Turinys per sudėtingas, ilgai derinama, nepatvirtinama.**
- Gamtotvarkos planas kaip dokumentas nėra "svarus" tarp institucijų ir visuomenėje nelabai suprantamas.
- **Sudėtinga suderinti** gamtotvarkos planų ir miškotvarkos planų rengimo procesus.
- Kai kurie planai parengti labai **nekokybiškai**, neišanalizavus teritorijos natūroje, todėl tinkamai nenumatyti tvarkymo plotai ir priemonės.
- Gamtotvarkos plane reikalaujama **daug bendros informacijos**, kuri niekaip neįtakoja plano tikslų, tačiau jos **rinkimas užima neproporcingai daug laiko ir pareikalauja dėmesio.**
- Nėra **nustatytų tikslų** nei šalies mastu nei konkrečiai teritorijai. **SRIS veikia netinkamai.**
- Kartais GP rengėjų siūlomos priemonės yra **abejotinos ir netikslingos.**

Trūkumai (II):

- Gamtotvarkos darbų įgyvendinimo **istorinės medžiagos rinkimas yra nekordinuojamas**. Labai sunku gauti atliktų darbų suvestinę, skiriasi skaičiai per kelis šaltinius. Tai turėtų būti vykdoma organizuotai.
- Miškininkai reikalauja, kad **gamtotvarkiniai darbai būtų įtraukti į jų miškotvarkos planus**. Jei GP parengiamas po miškotvarkos, reikalinga miškotv. pl. korekcija, kuri kainuoja ir užima laiko. Jeigu GP parengtas, bet nepatvirtintas, tokio plano į miškotvarką taip pat nenori įtraukti, todėl realūs darbai nusikelia neapibrėžtam laikui.
- Trūksta **plataus požiūrio** (neįtraukiami vietos gyventojai ir pan.).
- **Netinkamai parenkamas laikas** kada vykdomi gamtotvarkos darbai.

Siūlymai tobulinti (I):

- Būtina įvertinti **įgyvendinimo galimybes**, numatyti realias priemones.
- Būtina planų tvirtinimą derinti su finansavimu, nes **nėra prasmės turėti pavirtintą planą, jei jis neįgyvendinamas 10 metų dėl finansavimo trūkumo.**
- Turėtų būti parengtas aiškus **visų EB svarbos buveinių ir saugomų rūšių buveinių teritorijų tvarkymo aprašas, kuris būtų vieningas visoje Lietuvoje ir palengvintų GP priemonių projektavimą, bei GP įgyvendinimą.**
- Reikalingi **bendrieji tvarkymo principai pievų, pelkių, miškų, atskirų rūšių ir kt. buveinėse.**
- Saugomoms teritorijoms siūlome rengti ne miškotvarkos projektus, o **gamtotvarkos-miškotvarkos projektus.** Planų rengimo apraše turi būti numatyta per kiek laiko parengiamas, suderinamas ir patvirtinamas GP, kokios institucijos už tai atsakingos.

Siūlymai tobulinti (II):

- Rengiant gamtotvarkos planą, **parko direkcijos darbuotojas (ekologas) turi dalyvauti ne kaip konsultantas, bet kaip plano rengėjas**, jei jis turi tinkamą kompetenciją.
- **Gamtotvarkos planai turi būti rengiami tik teritorijoms, kurios nepatenka į Valstybinius miškus**, nes čia veikla jau nurodoma miškotvarkos projektais.
- Trūksta dalijimosi patirtimi, nes patys **planų rengėjai kartoja tas pačias priemones visuose planuose, negalvojama apie alternatyvas, jau sukaupia patirtį.**
- **Neaiškus GP peržiūros mechanizmas**, buveinių monitoringo kriterijai.
- Trūksta finansavimo arba **nėra jokios strategijos** („neprognozuojama“), keičiasi atsakingi STD specialistai.
- Turi būti **išankstinis bendravimas** ir bendradarbiavimas su žemės valdytojais ir suinteresuotomis grupėmis.
- Gamtotvarkos planai dažniausiai rengiami vienai ar kelioms rūšims išsaugoti. **Reikalingesni detalesni tyrimai, kaip vykdomos priemonės paveiks kitas rūšis.**
- Pasigendama glaudesnio bendradarbiavimo su miško valdytojais. Girininkijos **nėra deramai informuojamos apie keliamus dirbtinius lizdus ir inkilus** jų veiklos teritorijoje, kitas vykdomas priemones, dėl to gali kilti probleminių situacijų vykdomant ūkinę veiklą girininkijos teritorijoje.

Siūlymai tobulinti (III):

- Gal paprasčiau būtų tvarkyti pagal parengtas **veiksmų programas** (tinkama nesudėtingoms teritorijoms)?
- **VMU padaliniai** turėtų būti pilnai atsakingi už GP įgyvendinimą valstybinėje miškų žemėje.
- Privačių sklypų savininkams turi būti **atskira KPP priemonė už dalyvavimą GP priemonių įgyvendinime.**
- Vertinant rezultatus **įtraukti ekspertus** kurie išmano konkrečios rūšies specifiką.
- Supaprastinti **GP integravimą į miškotvarką**
- Numatyti **darbų atlikimo lankstumą** terminų požiūriu, nes gamtinėse buveinėse didžiausias iššūkis yra klimatinės sąlygos
- Pirmiausia **nesaugoti visko visur** bet nustatyti prioritetus.

Iššūkliai:

- Gamtotvarkos-miškotvarkos suderinimas.
- Pirmiausia apsaugos tikslai, po to tik gamtotvarkos planai.
- Rengti gamtotvarkos planą tik tada, kai žinoma, kad jis bus įgyvendintas.
- Prioritetų nustatymas šalies mastu, kam rengti (o tai reiškia ir įgyvendinti) pirmiausiai planus:
 - Natura 2000 teritorijos, neturinčios nacionalinės ST statuso (tik parengtuose gamtotvarkos planuose gali pasiūlyti ST statusą);
 - Natura 2000 teritorijos, kuriose saugomos prioritetinės buveinės
 - Griežtos apsaugos rūšys ir kt.
 - Kiti pasiūlymai?

Naudinga informacija planuojant gamtotvarkos priemones

- Stončius D., R. Treinys, Mierauskas P. Gamtotvarkos vaidmuo saugant biologinę įvairovę, 2001 m. Lietuvos gamtos fondas. Vilnius
- Mierauskas P. Gamtotvarka. 2009 m. Lietuvos gamtos fondas. Vilnius

(http://eia.libis.lt/viesas/Leidiniai/Lietuvos_gamtos_fondas/P-Mierauskas_Gamtotvarka_Lietuvos_gamtos_fondas.pdf)

- **„Lietuvos šlapynės ir jų vandensauginė reikšmė“ (GPF, leidinį galima parsisiųsti) ir visi projektai vykdyti siekiant išsaugoti Lietuvos šlapynes, tvarkymo metodai tvarkant pelkes (GPF) ir pan.**
- **Tvarkytų Europos ekologinio tinklo „Natura 2000“ teritorijų valdymo rekomendacijų parengimas** (<http://www.vstt.lt/VI/index.php#r/197>)
- Natura 2000 teritorijų, natūralių buveinių būklė EK ataskaitose.
- -----
- **Latvijos pavyzdys** (aktualu išversti į Lietuvių kalbą ir pritaikyti Lietuvoje?)
- **- Nacionalinė Natura 2000 teritorijų apsaugos ir tvarkymo programa 2018-2030 m.**
- (Programa nėra lygu gamtotvarkos planas, tačiau programa atsako į klausimą, kokie yra rūšių ir buveinių tvarkymo prioritetai nacionaliniu lygiu. Nacionalinė programa nepakeičia gamtotvarkos planų. Tačiau išimtys gali būti susijusios su teritorijomis, kuriose turi būti užtikrintas nesikišimas ar gana paprastas valdymas (tvarkymas), ir tai galima įgyvendinti be gamtotvarkos plano, pavyzdžiui, įtraukiant kompetentingus ekspertus

https://www.daba.gov.lv/upload/File/Publikacijas_b_vadlinijas/National_Conservation_Management_Programme_N_2000_Latvia.pdf

Kraštovaizdžio ir biologinės įvairovės išsaugojimo 2015–2020 metų veiksmų planas

Kraštovaizdžio ir biologinės
įvairovės išsaugojimo 2015–2020
metų veiksmų plano
4 priedas

EUROPOS BENDRIJOS SVARBOS NATŪRALIŲ BUVEINIŲ NACIONALINIAI APSAUGOS TIKSLAI

Eil. Nr.	Buveinės pavadinimas	Siekiamas išsaugoti buveinė plotas, ha	
		iš viso šalyje	iš jo BAST tinkle
1	1130 Upių žiotys	7611	7449
2	1150 Lagūnos	31963	30893
3	1170 Rifai	46104	18819
4	2110 Užuomazginės pustomos kopos	205	138
5	2120 Baltosios kopos	824	509
6	2130 Pilkosios kopos	846	659
7	2140 Kopų varnauogynai	56	56
8	2170 Kopų gluosnynai	22	16
9	2180 Medžiais apaugusios pajūrio kopos	4805	1897
10	2190 Drėgnos tarpkopės	33	31
11	2320 Pajūrio smėlynų tyruliai	60	60
12	2330 Nesusivėrusios žemyninės smiltpievės	464	178
13	3130 Mažai mineralizuoti ežerai su būdmainių augalų bendrijomis	357	313
14	3140 Ežerai su menturdumblių bendrijomis	9788	7969
15	3150 Natūralūs eutrofiniai ežerai su plūdžių arba aštrių bendrijomis	4423	2486
16	3160 Natūralūs distrofiniai ežerai	1785	1171
17	3190 Gipso karsto ežerai	15	10
18	3260 Upių sraunumos su kurklių bendrijomis	1081 ¹	953 ¹
19	3270 Dumblingos upių pakrantės	22	19
20	4030 Viržynai	926	674
21	5130 Kadagynai	100	80
22	6120 Karbonatinių smėlynų pievos	151	33
23	6210 Stepinės pievos	2619	618
24	6230 Rūšių turtingi briedgaurnai	186	73
25	6270 Rūšių turtingi smilgynai	21996	2067
26	6410 Melvenynai	560	167
27	6430 Eutrofiniai aukštieji žolynai	1678	482
28	6450 Aliuvinės pievos	14198	5913
29	6510 Šienaujamos mezofitų pievos	31169	5101
30	6530 Miškapievės	894	87
31	7110 Aktyvios aukštapelkės	12395	11460
32	7120 Degradavusios aukštapelkės	6125	3337
33	7140 Tarpinės pelkės ir liūnai	6432	3494
34	7150 Plikų durpių saidrynai	142	140

35	7160 Nekalkingi šaltiniai ir šaltiniuotos pelkės	384	198
36	7210 Žemapelkės su šakotąja ratainyte	78	73
37	7220 Šaltiniai su besiformuojančiais tufais	16	12
38	7230 Šarmingos žemapelkės	938	589
39	8210 Karbonatinių uolienų atodangos	11 ²	2 ²
40	8220 Silikatinių uolienų atodangos	39 ²	16 ²
41	8310 Olos	1 ²	1 ²
42	9010 Vakarų taiga	56826	21455
43	9020 Plačialapių ir mišrūs miškai	16154	3658
44	9050 Žolių turtingi eglynai	29647	6399
45	9060 Spygliuočių miškai ant fluvioglacialinių ozų	795	311
46	9070 Medžiais apaugusios ganyklos	437	177
47	9080 Pelkėti lapuočių miškai	51331	15488
48	9160 Skroblynai	14528	4647
49	9180 Griovų ir šlaitų miškai	8128	2791
50	9190 Sausieji ąžuolynai	259	50
51	91D0 Pelkiniai miškai	49422	27160
52	91E0 Aliuviniai miškai	28058	6253
53	91F0 Paupių guobynai	278	134
54	91T0 Kerpiniai pušynai	7186	2017

¹ - pateiktas buveinės ilgis kilometrais

² – pateiktas buveinių skaičius vienetais

Papildyta priedu:

Nr. [DI-18J](#), 2016-03-14, paskelbta TAR 2016-03-16, i. k. 2016-04960

Išvados:

- Visi (patvirtinti/nepatvirtinti) gamtotvarkos planai padėjo spręsti tuo metu ypač trūkstančių tyrimų klausimą. Tai buvo vienas iš pagrindinių kriterijų, kodėl reikia dokumento. Kitas svarbus kriterijus – STD vertinimas, siūlymas: būklė bloga, reikia skubių tvarkymo priemonių.
- Alternatyva gamtotvarkos planui – tvarkymo programa (pradžia – dar prieš pirmuosius gamtotvarkos planus).
- Prieš tvarkant Natura 2000 teritorijas būtina turėti bent pagrindinių veiksmų planą, kokio tikslo siekiame. Saugomos teritorijos tvarkymo plane minima užuomina, o po to detalesni veiksmai įtraukiami į techninės specifikacijos rengimą – nėra geras pavyzdys.
- STD rengia tvarkymo programas, nes gamtotvarkos planas per daug sudėtingas, trūksta informacijos, kokį dokumentą rengti konkrečioje situacijoje.